

Pitanje svetosti je temeljno pitanje Kristove crkve u povijesti svijeta. Na to nas upućuje i papa Ivan Pavao II., osobito u svojoj enciklici "Došašće trećeg tisućljeća" kojom se potiče proslava kršćanskog Jubileja 2000. Katolička crkva u Bosni i Hercegovini je puna svojih svetačkih likova, premda su oni ostali uglavnom anonimni. Svrha mi je ovdje upozoriti na tu činjenicu i potaknuti skidanje vela zaborava sa svih onih mnogobrojnih mučenika i svjedoka vjere u našoj prošlosti, koje na neki način predstavljaju ovi koje ovdje navodim, a za čiju svetost imamo sigurne spoznaje.

Portreti Božjih ugodnika

Isus Krist nas sve poziva na svetost: "Budite dakle savršeni kao što je savršen Otac vaš nebeski" (Mt 5,48). On je začetnik i dovršitelj svake svetosti života. On je tu svetost živio i naviještao svima i svakom svome učeniku bilo kojeg staleža. Dakle on je božanski učitelj, uzor, začetnik i dovršitelj svake savršenosti života. [1](#) Svetost se rađa i izvire iz same Crkve jer je ona nadnaravna realnost na svijetu za koju vjerujemo da je indefectibiliter sancta (LG čl. 39). Prvotna i neizgubiva svetost Crkve ukorijenjena je u svetosti trojedinog Boga. Crkva je sveta kao zaručnica i tijelo Krista Sina Božjega, jer je puna Duha Svetoga, a budući da je Duh Sveti neizgubiv, slijedi da je svetost iz Crkve neizgubiva. Apostol Pavao ističe: "Ovo je volja Božja, vaše posvećenje" (1 Sol 4,3). Pojedine osobe su svete jer su potpuno inkorporirane u Crkvu, i tijelom i srcem, a njihova svetost proizlazi iz ontičke svetosti Crkve.

Svetost srednjovjekovne Katoličke crkve obilježena je osobito herojskim svjedocima vjere iz franjevačke zajednice, kojoj je bila posebno povjerena pastoralna briga za njezine vjernike. Odatle i posebna franjevačka svetost koju su živjeli i poučavali fratri i na tlu Bosne i Hercegovine. Da bismo bolje razumijeli posebnu franjevačku duhovnost, moramo razlikovati osobnu i neponovljivu duhovnost sv. Franje Asiškog i duhovnost življenu i poučavanu u institucijama čiji je on utemeljitelj, ili koje se na njega pozivaju.

Identitet bosanskog fratra se očituje u evanđeosko apostolskom poslanju (*missio apostolorum* Mt 19,7 – 15). Svjesni su da su primili nalog poslanja od Krista i od Crkve ("Idite i propovijedajte kraljevstvo Božje..."), to je za Franju i njegovu braću bit apostoliciteta i katoliciteta. Odatle slijedi i odgovornost pratiti ga s dosljednim načinom svjedočanstva ("Ne nosite ništa sa sobom..."), što Franjo izričito traži od svoje braće. Metoda propovijedanja je primjerom, tj. životom i riječju (Potvrđeno pravilo 9. i 12. poglavlje). Miomiris ovog ministerija povjerenog im od Crkve jest za spas naroda, ne kako je to do tada bilo spas vlastite duše, nego spas drugoga, na prvom mjestu, a onda spas osobni. Polje njihovog djelovanja jest Crkva, rad na obnovi Crkve.

Naslovnici su vjernici. Protagonisti su braća franjevci. Sredstvo je propovijedanje. Metoda je siromaštvo. Cilj naviještanja je Kraljevstvo Božje.

Bosanska vikarija imala je istu važnost kao i Sveta Zemlja. Apostolat, propovijedanje evanđelja i obraćenje nevjernika bili su toliko važni u Svetoj Zemlji koliko obraćenje heretika i šizmatika u Bosni. U tu svrhu radili su u Bosanskoj vikariji ne samo fratri porijeklom iz Bosne i Hercegovine nego također i fratri koji su potjecali iz čitave Europe. Istina je da su domaći fratri u početku bili manjina i da je Bosna i Hercegovina primila i posvojila jednako svu braću koja su u nju došla. S druge strane, fratri Vikarije koji nisu bili Hrvati primili su i prigrlili Bosnu i Hercegovinu kao svoju domovinu. Ovdje je klijala i sazrijevala, u osmozi, karizma apostolskog franjevaštva koje je doprinijelo afirmaciji katoliciteta u Bosni i Hercegovini. Franjevci, za razliku od drugih, dijelili su dobro i zlo, svoju sudbinu sa sudbinom naroda, ostajući uvijek uz njega i s njim.

Već od samog početka fratri su se zalagali za integritet zajedničke kršćanske vjere radeći na ujedinjenju Crkava: Katoličke i Pravoslavne. Njihov samostan bila je čitava bosanskohercegovačka zemlja, gdje je živio svoju svakodnevicu konkretni, jednostavni i siromašni čovjek. Propovijedajući obraćenje narodu franjevci su nastavljali među njime i s pastoralnim radom kao župnici.

Epoha koja se proteže od dolaska franjevaca u Bosnu i Hercegovinu pa sve do njezinog pada pod otomansku vlast može se definirati epohom formiranja franjevačkog identiteta koji odgovara naravi i potrebama konkretnog čovjeka. Kako su fratri živjeli Pravilo doznajemo iz povijesnih događanja koji su to određivali. Opservanca tj. strožiji način življenja Pravila, vraćanje na izvore, u Bosanskoj vikariji, proizlazi od vlastitih zahtijeva evanđeoskog svjedočanstva, stožera kršćanstva i inspiracije franjevačke karizme u konkretnom ambijentu. Zato je bosanska opservanca imala privilegiranu adresu apostolsko-pastoralnu, usmjerena je na eklezijalno promaknuće konkretnog naroda. Uvjerljivi su za to dokazi, svjedočanstva posebnosti misionarskog života, mnogobrojne papinske bule, povlastice date fratrima. Dijeljenje "življenog" s vjernicima vodilo je fratre neumornom radu na pomirenju među velikašima i moćnicima na dobro naroda. Bili su jamci pri različitim ugovorima i administrativnim poslovima, savjetnici banova, kraljeva i pod njihovim utjecajem se obustavila trgovina robovima. Živost duha sv. Franje u bosanskom fratra se očituje u fra Anđelu Zvizdoviću, koji se, s istim duhom evanđeoskog mirotvorca, susreće se sa sultanom Mehmedom II., Osvajačem Bosne, kao što je to učinio sv. Franjo propovijedajući radosnu vijest sultanu mirnim putem. Tom zgodom sv. Franjo je otkrio novu metodu propovijedanja dijalogom, nalazeći zajedno sa muslimanima zajednički korijen u Abrahamovoj vjeri, i vjeri u jednoga Boga, priznajući vlast i nekršćanina, podlažući se čak i svakom stvorenju kako bi mu navijestio radosnu vijest i omogućio mu spasenje, inspiriran stavom sv. Petra (1 Pt), što je bilo protivno tadašnjem službenom crkvenom poimanju. Fra Anđeo Zvizdović, kustod Bosanske kustodije, tim duhom inspiriran i kao lojalni građanin dobija od sultana vlastoručni spis "Ahdnamu", tj. " *magna charta libertatis* ",

povelju slobode ispovijedanja kršćanske vjere fratara i naroda hrvatskog, katoličkog. Ova familijarnost bosanskog fratra s narodom očituje se i u nazivu "ujak" koji još uvijek narod upotrebljava u potpunom značenju.

Papa Leon XIII. potvrđuje da je vjera katolička u Bosni i Hercegovini plod rada i znoja franjevac; rad i znoj koji su se pomiješali, ojačali u krvi tolikih franjevačkih mučenika. Dimenzije franjevačkog života: *evangelicitas*, *apostolicitas*, *fraternitas*, *minoritas* se prepoznaju u ovoj zemlji, ne toliko u teorijama koliko u svakodnevici dana, godina i stoljeća i u izvanrednoj uobičajenosti kršćanskog života. I nije li izvanredno ako se ima volja počinjati uvijek ispočetka, iznova?

Mnogi od ove braće koji su razvijali svoj ministerij u Bosni i Hercegovini danas se od hrvatskog, katoličkog naroda časte kao sveti ili blaženi, ispovjedaoci ili mučenici.

Visočki mučenici

Fratri se nalaze u Visokom već od samog utemeljenja Bosanske vikarije 1340. godine i tu djeluju, gdje im je ban Stjepan podigao i samostan Sv. Nikole čije je ime nosio prvi vikar fra Peregrin Saksonac. To pokazuje koliko je povjerenje imao u fratre i što su značili za njegovu zemlju. Fratri svojim uzornim životom i svjedočanstvom to potvrđuju. Radili su na suzbijanju i obraćanju bogumila, koji iznenada god. 1450. napadaju na samostan, razaraju ga i spaljuju, a braću i pogube. Prema predaji, na samostanskim ruševinama mogle su se vidjeti goruće baklje. Spomendan ovih petorice mučenika slavi se 26. ožujka, i franjevački martirologij ih naziva blaženima. Ovo je bio i jedan od razloga da se u Visokom podigne i Franjevačko sjemenište i gimnazija, nekoliko stoljeća poslije. [2](#)

Jajački mučenici

O četvorici mučenika franjevac koje su prilikom osvajanja Jajca Turci god. 1463. ubili, donosi svjedočanstvo sam papa Pavao II. Mučeništvo ove braće nalazilo se na golemoj fresko-slici na lijevom zidu kapelice, nekadašnje crkvice Sv. Ive Krstitelja u zavjetnoj crkvi u Podmlačju kod Jajca, a dan ovih mučenika slavio se na 24. lipnja, zajedno sa sv. Ivom, mučenikom za istinu na moralnom području. [3](#)

Fra Jakov Markijski (1394 – 1476.)

Jakov je rođen 1394. u Monteprandonu u provinciji Ascoli Piceno. Već u 22. godini kao pravnik ulazi u Franjevački red, a učitelj mu je kao novaku fra Bernardino da Siena i sam svetac. Završio je teologiju i postao svećenik, franjevac. Preostali dio života proveo je kao neumorni propovjednik, prokrstarivši gotovo cijelu Europu. Kao redovnik na prvo mjesto stavlja poslušnost, zatim dolazi pokora. Prakticirao je sedam korizama kroz godinu je prakticirao, a to mu je pomoglo da je samodisciplinu dotjerao do savršenosti. Zbog svog eksplozivnog karaktera molio je često subraću oprostjenje za loš primjer, kako je sam isticao. Iako krhkog zdravlja, šest puta je primao posljednje pomazanje. Kao putujući propovjednik je neumoran. Teme njegova propovijedanja su moralnog karaktera, a posebno je naglašavao škrtost i zelenaštvo. Zelenaše naziva "sisačima Kristove krvi". ⁴ U tu je svrhu osnovao udruženja Monti di Pieta gdje su siromašni mogli uložiti vlastite stvari kako bi jedni drugima pomogli s neznatnim kamatama, za razliku od zelenaša, i tako su ih se mogli osloboditi. Jedino čega se bojao na kraju života jest da ga iscrpljenost tijela i bolest ne bi odvojile od molitve. Osobito je bio pobožan prema imenu Isusovu. Umro je u Napulju 1476., a svetim ga je proglasio papa Benedikt XIII. Bio je ambasador sedmorice papa, a reliquie mu se i danas čuvaju u Napulju, i vrlo je omiljeni svetac. Učinio je mnoga čudesa već za života i kao zagovornik kod Boga poslije svoje smrti, a vrlo je cijenjen i kao zagovornik i zaštitnik franjevačke provincije svoga rodnog kraja Sv. Jakova Markijskog u Ascoli Picino. Slavi se 28. studenog za čitavu Katoličku crkvu.

Fra Nikola Tavelić (1340 – 1391.)

Nikola Tavelić rodio se oko 1340. god. u Šibeniku i potomak je poznate šibenske plemićke obitelji Tavelića. Kao mladić stupio je u Franjevački red i postao svećenik. Svoju svećeničku i redovničku misiju čitavim svojim bićem provodio je u Bosni. Njegov dvanaestogodišnji misionarski rad toliko ga je usavršio da je bio spreman i mučeničkom krvlju posvjedočiti za onoga za koga je živio. Njegovo djelovanje u Bosanskoj vikariji dogodilo se u vrlo teškom razdoblju za čitavu Katoličku crkvu, u razdoblju velike zapadne šizme od god. 1378. do 1417. gdje su bili dvojica papa Urban VI. i Klement VII. Urbana VI. kao papu priznavali su veliki dio talijanskih republika, srednja i istočna Europa, a Klementa VII. prihvatili su Francuska, Španjolska, Škotska, Napuljsko Kraljevstvo i pokoja europska biskupija.

Šizma je duboko pogodila Bosansku vikariju, koja je imala veliki dio misionara koji su potjecali iz različitih europskih zemalja i svaki je slijedio stav vlastite zemlje i vlastite provincije. Neki se misionari fratri u to vrijeme vraćaju u svoje provincije. U to vrijeme fra Nikola Tavelić i njegov

subrat fra Deodato iz Ruticinija, član akvitanske provincije u Francuskoj, poslije 12 godina misionarenja u Bosanskoj vikariji odlaze oko god. 1383. ili 1384. u Svetu Zemlju, tj. u Jeruzalem i nastanjuju se u samostanu na Sionu. Sv. Stolica je još god. 1342. povjerila franjevcima na skrb sveta mjesta. Tu dva prava brata sv. Franje daju i svjedočanstvo krvlju za ono što su živjeli i propovijedali, naglašavajući da je misija stav života. 11. studenog 1391. propovijedaju pred Saracenicima koji ih osuđuju i 14. 11. 1391. ubijaju bacivši njihova tijela u oganj. O ovoj mučeničkoj smrti izvijestio je fra Gerard Calvet (^ 1398.), gvardijan samostana na Sionu i upravitelj cijele Sv. Zemlje koji je i sam bio prisutan, šaljući prvi izvještaj konzulu u Damask (20. 1. 1392.), a zatim i druga dva. Do danas se sačuvalo pet takvih izvještaja: dva u Vatikanu i po jedan u Generalnoj kuriji Franjevačkog reda u Rimu, Sveučilišnoj knjižnici u Leipzigu i franjevačkom samostanu u Šibeniku. Štuje se odmah kao Božji ugodnik. Papa Lav XIII. ga proglašava blaženim 6. 6. 1889. i papa Pavao VI. proglašava ga svetim 21. lipnja 1970. kao i njegova subrata fra Deodota iz Ruticinia, drugog sveca koji je djelovao u Bosni, a o njegovu životu do sada nisam uspio pronaći nešto više. [5](#)

Fra Peregrin Saksonac (? – 1356.)

Jedan od najzaslužnijih ljudi u povijesti Katoličke crkve u Bosni bio je fra Peregrin Saksonac, prvi vikar Bosanske vikarije (1340 – 1349.), a poslije i biskup Bosanske biskupije. Odlikovao se velikom vjerom i postojanošću kao i gorljivošću za spas duša, ističući pritom Franjinu metodu propovijedanja: svjedočanstvo životom i poticanje riječju, odbacujući metodu sile i križarskih vojni, što je do tada prakticirano u Bosni. Vrlo je okretan čovjek, ugledni savjetnik bana Stjepana u duhovnim i vremenskim stvarima. Za kratko vrijeme služio se hrvatskim jezikom u propovijedanju i obraćanju, tražeći i od drugih misionara da to učine. Izgrađuje uz pomoć drugih crkve i samostane i dobiva nove misionare. Franjevački red ga štuje kao blaženika koji je živio franjevačke i kršćanske kreposti. [6](#) Štuje se 28. siječnja.

Katarina Kosača-Kotromanić (1424 – 1478.)

Katarina je bosanska kraljica i franjevačka trećoredica. Kćer hercega Stjepana Hranića-Vukčića i žene mu Jelene, kćeri Stjepana Lazarevića, srpskog kneza, koji su bili bogumili, i žena pretposljednog bosanskog kralja Stjepana Tomaša, a obratila se na vjeru katoličku prije udaje. Vrlo je pobožna i sagrađuje katoličku crkvu o svom trošku u Vrilima, a u Jajcu i crkvu i franjevački samostan. Dio Jajca, gdje se nalazila ova crkva, naziva se i dan-danas Katina. Sama je vezla misnice i šila misno ruho. Poslije pada Bosne ide u Dubrovnik, a onda u Rim i tu ostaje do kraja života, živeći, kao franjevačka trećoredica i kao udovica, uzornim životom. Pokopana je u franjevačkoj crkvi Ara coeli, gdje se nalazi i nadgrobna ploča s njezinim likom i natpisom. U svojoj oporuci ostavlja bosansko kraljevstvo Svetoj Stolici. U "Franjevačkom

martirologiju" i "Bibliotheca sanctorum", zapisana je kao blaženica Franjevačkog reda i u Bosni se štuje 25. 10. posebno u Kraljevoj Sutjesci. [7](#)

Fra Anđeo Zvizdović (1420 – 1498.)

Sam fra Jakov Markijski primio ga je kao vikar Bosanske vikarije u Franjevački red, davši mu habit sv. Franje. Prema predaji, bio je glasovit propovjednik. Kao uzor imao je fra Jakova Markijskog, odatle možemo zaključiti da je i on veliku važnost dao molitvi, pokori, proučavanju Sv. pisma, stegi. Duh sv. Franje je živ i u fra Anđelu kada neustrašivo izlazi pred sultana Mehmeda II. Osvajača, priznajući mu vlast, ali tražeći slobodu za svoj narod i za fratre, što u Ahdnami i dobiva. Godinama je bio kustod Bosanske kustodije, što govori o povjerenju koje su mu braća iskazivali i o sposobnostima koje je posjedovao u najtežim vremenima za Bosnu. Umro je na glasu svetosti, a Bog je njegovu svetost mnogim čudesima posvjedočio. [8](#) Štuje se 7. lipnja.

Fra Bernardin Akvilanski (1420 – 1503.)

Fra Bernardino Amici da Fossa, tzv. Aquilano, bio je vikar Bosanske vikarije u vrlo teškom razdoblju, nakon pada Bosne pod Turke 1463. godine, i kada pod političkim utjecajima dolazi do odvajanja Dalmatinske vikarije od Bosanske vikarije te do ponovnog ujedinjenja na sastanku u samostanu na Pašmanu. Sam fra Bernardin radio je s velikom ljubavlju i samopožrtvovanjem za dobro Crkve, Franjevačkog reda i naroda. [9](#) U svojoj "Kronici o opservanciji", iznosi mišljenje da je Bosanska vikarija odigrala veliku ulogu u strožijem opsluživanju Pravila, misionarenju, pokorničkom i molitvenom životu u franjevačkom redu. Štuje se kao blaženi 28. studenog.

Kad bismo danas upitali sv. Franju i ove Božje ugodnike, koji su živjeli i radili u Bosni, kako bi danas trebalo živjeti Evanđelje, oni bi nas uputili na Isusa Krista i na njegovo Evanđelje. Jer Isusov put može prihvatiti i slijediti samo onaj koji Isusa vjerom prihvati, tko se s njim osobno susretne. Sveci su vodiči, putokazi koji nas vode Evanđelju, Kristu, Učitelju. Životni stil koji nam Franjo predlaže i koji su živjeli naši bogougodnici ne može imati drugog središta osim Isusa Krista i njegova Evanđelja. Iako Franjo uprisutnjuje Krista u svom tijelu preko stigmata, time on ponovo naglašava koliko je velika Božja milost, snaga u ljudskoj slabosti. Franjo nas vodi Evanđelju da nas ono dalje vodi k Isusu Kristu koji je "put, istina i život". Zato on sebe smatra bratom koji potiče, opominje, pomaže naći u Kristu svoj vlastiti identitet. "Ja sam svoje učinio, a što vi treba da učinite neka vas pouči Krist" (2 Cel 214). Na istom evanđeoskom putu svatko od nas daje različit odgovor, uvjetovan onim što on jest i vremenom u kojem živi, pa i u ovo naše

vrlo teško vrijeme. Znači, središte našega života je bogoljudsko lice Isusa iz Nazareta. Središte je zapravo bezuvjetno nasljedovanje Isusa Krista, korjenita raspoloživost, uvijek i svagdje ići za njim i vršiti njegovu volju. Tako nas franjevačka karizma uči, a koju su u svom životu djelotvorno živjeli ovi naši Božji ugodnici, da čovjek prema Evanđelju može ostvariti sebe i da se kao Isusov učenik mora ponašati i djelovati svjedočeći životom i riječju.

SOMMARIO

Ricordarsi della propria storia e riflettere su di essa e una esigenza innata nel singolo e nella comunità. Serve da base per dare senso al presente e per tracciare il futuro.

Tre sono questi punti che fungono assi portanti della ricerca: il raffronto teologico-agiografico-critico degli eletti del cielo cioè dei santi, dei beati; il raffronto concernente la vita sociale, morale e religiosa del popolo; infine, i ritratti degli eletti del cielo.

Quanto alla descrizione dei ritratti degli eletti del cielo cioè del "vissuto" ed insegnato del francescanesimo bosniaco, essa tratta due aspetti focali della presenza francescana: da un lato, l'attività apostolica dei frati; dall'altro, la estrinsecazione disciplinare della Regola e delle Costituzioni da parte delle comunità e dei frati singolarmente. Per "vissuto" francescano non posso perciò o non intendere che la traduzione viva, impiantata, vigilata e accresciuta nel tempo, del carisma dei figli di Francesco d'Assisi, che sono anche figli di queste genti. Una duplice appartenenza che ha coniugato una sola identità, quella evangelica della missio apostolorum (Mt 10,7-15). Qui germoglio e maturo, in questa osmosi, quel carisma del francescanesimo apostolico che contribuì all'affermazione della cattolicità bosniaca. a

I francescani, diversamente da altri, hanno "nella buona e nella cattiva sorte" condiviso il loro destino con quello dell'intero popolo. Una condivisione sia di ordine spirituale, sia di ordine culturale, e sia di ordine socio-politico. Fin dall'inizio i frati si adoperarono per la integrità della comune fede cristiana, operando per la conversione degli eretici e per la riunione delle Chiese: Cattolica ed Ortodossa. Dove non ebbero successo le crociate contro i "buoni cristiani" bosniaci-patarini, bogumili, riuscirono i francescani. Loro convento fu tutto il paese di Bosnia ed Erzegovina, dove consumava la sua quotidianità l'uomo concreto, umile, povero. Predicata la conversione di questa gente, in mezzo ad essa i francescani continuarono la loro fatica pastorale.

Come e noto lo spirito di San Francesco riflesso dal frate bosniaco ebbe il suo particolare banco di prova durante la dominazione turca, segnatamente ostile alla cristianità. Come, San Francesco nel suo tempo si spinse fin al sultano, così fra Angeo Zvizdovic, con lo stesso spirito evangelico di pacificatore, si incontrò con il sultano Maometto il Conquistatore della Bosnia, ed ottene da lui, per il bene del popolo conquistato con le armi, l'autografo "Ahdnama", cioè la "magna charta libertatis", la carta della libertà della professione di fede cristiana dei frati e del popolo cattolico croato.

Il papa Leone XIII ha affermato che la fede cattolica in Bosnia è frutto del lavoro e del sudore francescano; lavoro e sudore che si sono corroborati nel sangue di tanti martiri francescani. Le dimensioni della vita francescana – "evangelitas, apostolicitas, fraternitas, minoritas", si resero riconoscibili in questa terra non tanto nelle teorizzazioni quanto nello scorrere dei giorni, degli anni e dei secoli e nella ordinarietà straordinaria della vita cristiana dei bosniaci. E non è forse straordinario che si abbia la voglia di cominciare sempre daccapo?

Molti di quei frati che svolsero il loro ministero in Bosnia ed Erzegovina oggi, da questo stesso popolo, sono venerati come santi: fra Giacomo della Marca, fra Nikola Tavelic, fra Deodot da Ruticinio, come beati: i frati martiri di Visoko, i frati martiri di Jajce, fra Peregrino di Sassonia, fra Angeo Zvizdović, fra Bernardino Amici da Fossa – Aquilano, beata Catarina Kosača-Kotromanić, terziaria francescana.

Marko Semren, *Bosna franciscana*, br. 4, str. 114-122.

1. Usp. Lumen Gentium V.

2. Cit. "ožujka 26. *Visochii, beatorum quinque fratrum martyrum, qui ab haereticis Patarenis pro fide catholica necati sunt* " u Martyrologium ordinis Franciscanorum, ed.

Parisiis 1653. – (Prijevod: "Visoko u Bosni blazena petorica braće mučenici, koje krivovjerci Patareni za vjeru katoličku ubiše"). Slijedeći su stihovi njima posvećeni: "

Quando micant luces noctu, constate tenebrae! Coelum stellatum nescit habere diem

" u F. Huebero,

Menologium s. Francisci

, ed. Monachii 1698, 768.

3. Cit. " *Paulus P. P. Il laudat fratres minores, qui publicis praedicationibus et secretis suasionibus et aliis diversis mediis populum et incolas... oppidi (Jajce) hortabantur, ut eosdem Turcas inde eiicerent... in quibus pugnis multi etiam ex iisdem fratribus perierunt, et*

quatuor... crudelissimo martyrii supplicio dediti

". Reg. Vatic., god. III, knj. I, 189; Acta Bosnae, 272.

4. Usp. P. Bargellini, *Mile Santi del giorno*, Vallecchi Editore Firenze, 1991, 666.

5. Usp. D. Mandić, *Documenta martyrii B. Nicolai Tavelic*, Romae, 1958, XVI+127; *Nikola Tavelic prvi hrvatski svetac*

, KS, Zagreb, 1971, 218, monografija;

Zbornik u čast sv. Nikole Tavelića

, Rim, 1970, XV+198; H. G. Jurišić,

Tavelićeva prisutnost (dokumenti, bibliografija)

, Zagreb, 1972, 102.

6. Usp. De fr. Peregrino et Richerio in *De vitis Sanctorum Fratrum Minorum Provinciae*

Saxoniae, u AFH, XVIII (1925), 214; *Martyrologium Franciscanum*, Romae 1938, 33; J.

Thuroczy, *Chronica Hungarorum*; Fermendzin, *Chronicon*, 7; Božilković, *Kritički ispit popisa bosanskih vikara i provincijala (1339 – 1735)*

, 7; M. Pervan, *Fra Peregrin Saksonac*, u

Dobri Pastir

, IV/V, Sarajevo 1955, 150 – 158.

7. "Listopad 25. – *Romae, beatae Catharinae, viduae, bosnensium reginae, quae sumpto tertiariarum ordinis minorum habitu, patientia, castitate et pietate atque humilitate mirum in modum emicuit*

". (Prijevod: "U Rimu, blažena Katarina, udovica, kraljica bosanska, primivši haljinu treceg reda manje braće, strpljivošću, čistoćom, bogoljubnošću i poniznošću veoma se odlikova") u F. C. Nedić,

Glasnik

jugoslavenskih franjevac

, Sarajevo, 1889, III, 46 – 47.

8. "Lipnja 7. – *Fojnicae in Bosna argentinensi, beati Angeli a (Vrhbosna) confessoris, genere et fide illustris, qui et virginitatem illaesam servavit et multa millia infidelium converit ad Christum, ac post obitum quamplurimis coruscavit miraculis*

" – (Prijevod: "U Fojnici u Bosni srebrenoj blaženi Anđeo iz Vrhbosne ispovjednik glasovit vjerom i rodom, koji i čistoću neokaljanu sačuva i mnoge tisuće nevjernika Kristu obrati a poslije smrti se mnogim čudesima proslavi") u F. C. Nedić,

Glasnik

jugoslavenskih franjevac

, Sarajevo, 1889, III, 43 – 45; Greiderer,

Germania franciscana

, L. II, cl. 9, 215.

9. Usp. L. Waddingus, Am, god. 1464, br. 13; god. 1503, br. 16 – 21; L. Lemmens, *B. Bernardini Aquilani Chronica*

; C. Coletti,

Monografia del b. Bernardino da Fossa

, Torino 1909.